

A "történelmi Jézus" kutatása

Az evangéliumok sok olvasójában merült már fel a kérdés, hogy vajon nem túl szubjektív-e az a kép, amelyet az Újszövetség írói festettek Jézusról? Mindig voltak, vannak és lesznek olyanok akik – több okból is – úgy vélik, hogy ezek a személyes hangvételű, tanúságtétel jellegű, őszinte beszámolókat nem lehetnek elég tárgyilagosak, tehát nem is bízhatnak bennük, és főleg nem hihetnek Abban, akiről szólnak. Számukra tehát az "igazi" Jézus még felfedezésre vár... Kérdés azonban, hogy akik szerint a személyes érintettség kizárja a megbízhatóságot, képesek-e tárgyilagosnak maradni?

1. A 18. századi felvilágosodás

A történelmi Jézus kutatása nem újkeletű, már az angol deizmus és a német felvilágosodás idején elkezdődött. A 18. században Herrmann Samuel Reimarus halála után kiadott műveiben abból a feltételezésből indult ki, hogy az evangéliumok szövegét meghamisították, Jézus tévesen politikai messiásnak hitte magát, és a kereszten belátta kudarcát. Halála után csak a tanítványai találták ki feltámadását, és kreáltak belőle bűnösök helyett bűnhődő istenembert. Következtetése szerint a "történelmi Jézust" szét kell választani "a hit Krisztusától". Reimarus hipotézise sok teológusra hatott.

- Kérdés azonban, hogy elméletét bizonyítja-e bármi is a saját gondolatain kívül?

2. A 19. századi romantika

A 19. században *Jézus élete* címmel megjelenő könyvek sorát a lélekbúvár romantika hatására nem Jézus istenségének és megváltó művének kérdését, hanem "a galileai hegyek távoli misztikusának" vallásos személyiségét próbálták felfedezni. A kor "teológusai" megpróbálták Jézus vallásosságát a lehető legpontosabban leírni, és saját koruk számára adaptálni.

- Kérdés azonban, hogy Jézus és kortársai Jézus vallásosságát tartották fontosnak, vagy őt magát tekintették a hit tárgyának, illetve hogy mit sikerült elérni a teljesen szubjektív és egymásnak ellentmondó, pszichologizáló Jézus-képek sorával?

3. A kritika kritikái

A német liberális teológusok kutatási "eredményeit" a XIX sz. végén és a 20. sz. elején több irányból is kritizálták.

3.a Az apokaliptikus irányzat

Az egyik, az "apokaliptikus" kritikai irányzat azt ismerte fel, hogy Jézus igehirdetésének egyik fontos oldala (Johannes Weiss), sőt lényege (Albert Schweitzer) Isten országának a végső időkben való konkrét, térben és időben való megjelenése. Ez az eszkatológiai vagy apokaliptikus elem kizárja a liberális teológusok (pl. Ritschl) Isten országáról alkotott felfogását, miszerint "Isten országa" csupán személyes lelki tapasztalás és erkölcsi értékek érvényesülése lenne. Weiss és Schweitzer Jézus-képe azonban nem került sokkal közelebb az újszövetségihez: Jézusban furcsa, végváró, és lényegében ismeretlen zsidó ember maradt, akinek az etikai tanításait azért érdemes követni.

- Kérdés azonban, hogy ha komolyan vesszük Jézus Isten országáról szóló kijelentéseit, akkor miért hagyták ki belőlük, hogy maga Jézus is ezeknek a jövőbeli váradalmaknak a *része* lesz (feltámad, él, és egy napon visszatér)?

3.b A szkeptikus irányzat

A másik, a "szkeptikus" kritikai irányzat szerint (Wilhelm Wrede) a történelem és annak teológiai értelmezése szétválaszthatatlan. Az evangéliumok eleve nem objektívak, mert szerzőik a történelekről hitük alapján számoltak be. Mivel igazából semmit sem tudhatunk bizonyosan, Jézus életét egyáltalán nem lehet rekonstruálni.

- Kérdés azonban, hogy az evangélisták nyilvánvaló elfogultsága (olyasmiről írtak, ami mélyen érintette életüket) miért jelentené feltétlenül azt, hogy írásaik megbízhatatlanok, hiteltelenek?

3.c A dogmatikai irányzat

A harmadik, "dogmatikai" irányzat szerint (Martin Kähler) az egész kutatás zsákutca, mert nincs igazi jelentősége: a hit számára lényegtelen a történelmi Jézus, a hit Krisztusa elegendő. Krisztus "történelem feletti"

személy, nem "történelmi", ezért el kell utasítani a történetkritikai módszer jogosultságát. Szerinte az a fontos, hogy Krisztus mit tesz most a hívőkért, és nem az, hogy ki volt.

- Kérdés azonban, hogy ha a hitnek nem lenne történelmi alapja, akkor egyfelől miért helyezik el az evangélisták Jézust olyan pontosan a történelemben (*nekik* fontos volt, hogy ez történelem!), és mi értelme lenne egy olyan vallásnak, amelynek nincs köze a valósághoz?

Később Ernst Käsemann vetette fel újra a "történelmi Jézus" problémáját. Szerinte külön kell választani az evangéliumok alapján Jézus prédikációját a Jézusról szóló prédikációtól, amely már egyfajta teológiai fejlődés eredményeképpen jött létre. Véleménye szerint tetten érhető a különbség a "történelmi Jézus" és a "hit Krisztusa" között, de nem áll egymással szemben, hiszen az utóbbi az előbbiből fakad.

- Kérdés azonban, hogy figyelmen kívül lehet-e hagyni Jézus prédikációjából azt a "teológiai fejlődés"-re tett ígéretet, hogy a Szentlélek elvezeti az apostolokat a teljes igazságra, méghozzá úgy, hogy azt mondja el nekik, amit Jézustól kap?

3.d A zsidó Jézus irányzat

A kutatás legújabb irányzata azt próbálja felfedezni, hogy mi volt a kapcsolat Jézus személye, tanítása, valamint az 1. századi júdaizmus között. Ennek az irányzatnak kulcsfontosságú szereplői E. P. Sanders és Vermes Géza, aki a "zsidó Jézus" kifejezést gyakorlatilag a "történelmi Jézus" kifejezés értelmében használja.

- Kérdés azonban, hogy ezek a többnyire zsidó származású szerzők Jézus életének természetfölötti oldalát (jelek) és önmagáról tett kijelentéseit képesek-e tudományos elfogulatlansággal értékelni?

4. A kutatás problémái

Talán a fenti összefoglalóból látható, hogy nem lehet a képet olyan módon leegyszerűsíteni, hogy ellentmondás van a "történelmi Jézus" és a "hit Krisztusa" között. A mai teológusok és történészek többsége már régen túlhaladta ezt a képletet, és sokkal árnyaltabban fogalmaz. A "történelmi Jézus" kutatásának néhány hiányosságára azonban rá lehet mutatni:

4.a A rendelkezésre álló források kritikája

Ha nem fogadjuk el történelmi leírásként a Bibliát, akkor azzal a problémával kerülünk szembe, hogy nemigen található a Biblián kívül más jelentős, írott, kortárs forrás Jézusról és az életéről. Az egyes liberális, racionalista, romantikus stb. szerzők által létrehozott, és történetinek beállított Jézus-képek egymástól olyan fokon eltérnek, mintha nem is ugyanarról a személyről szólnának.

4.b A történelmi háttér kritikája

Lehet, hogy sok mindent elárul, elárulhat egy-egy személyről az, hogy milyen korban élt, de nem valószínű, hogy ez a megközelítési mód tökéletes képet festene magáról a személyről. A kultúrtörténet közelebb vihet Jézus szavainak megértéséhez, de nem mondhat el semmit Jézusról mint egyénről.

4.c A régészeti leletek kritikája

Jézus történelmi szerepének megértéséhez róla fennmaradt régészeti leletek nem visznek közelebb. Ilyenek valójában nem is léteznek, bár egy-két ereklyéről határozottan állítják, hogy köze van Jézushoz. De vajon mennyit árulna el Jézus gondolkodásáról, küldetéséről, tanításairól ha megtalálnák például azokat a szerszámokat, amelyeket szolgálata előtt, ácsként használt?

Összefoglalás

Megállapíthatjuk, hogy amíg a történettudomány a jelenleg ismert újszövetségi kéziratoknál régebbi, hiteles iratokat nem tud felmutatni, addig Jézus életének és munkájának az ismert evangéliumi leírások a leghitelesebb forrásai.